

NEPNIEUWS, PLUNDERING EN ANGST DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE IN DE GEMEENTE GOUDA

LERARENHANDLEIDING BIJ HET ERFGOEDPROJECT VOOR GROEP 7 EN 8

NEPNIEUWS, PLUNDERING EN ANGST

DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE IN DE GEMEENTE GOUDA

Lerarenhandleiding bij het erfgoedproject voor groep 7 en 8

Maak kennis met de Oude Hollandse Waterlinie

Ontdek meer over een gijzeling en een plundering in Gouda

Doe als een journalist verslag

WEINIG TIJD?

**KIJK DAN IN IEDER GEVAL
MET JE KLAS DE FILMPJES
BIJ LES 0 EN LES 1 VOORDAT
JE DE BEZOEKLES
GAAT DOEN!**

INHOUD

Wat en hoe?	3
Waar gaat dit project over?	5
Les 0: Maak kennis met de Oude Hollandse Waterlinie	7
Les 1: Spanning in Gouda	9
Les 2: Op ontdekkingstocht	13
Les 3: Verslag van een dag	15
Bijlage 1: Erfgoedlocaties (bij les 1)	17
Bijlage 2: Pamfletten 1672 (bij les 1)	20
Bijlage 3: Pamflet gebroeders De Witt (bij les 1)	21
Bijlage 4: Rolkaarten	22
Bijlage 5: Achtergrondinformatie en tips	24
Colofon	26

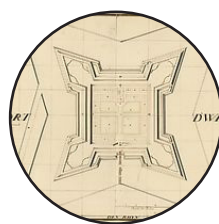
CANONVENSTERS EN TIJDVAK

Tijd van regenten
en vorsten

De VOC en de WIC

Fort Wierickerschans en de
Oude Hollandse Waterlinie

Michiel de Ruyter

WAT EN HOE?

Les	Soort activiteiten	Ruimte	Tijd	Vorbereiding	Extra
Les 0: Maak kennis met de Oude Hollandse Waterlinie OPTIONEEL	Leerlingen maken kennis met het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie en checken hun ontdekkingen in een quiz.	Klaslokaal of Speellokaal	30-60 min	Zet de video Het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie (4.36 minuten) op het digiboord klaar. Leg de benodigde materialen klaar. Zet de PowerPoint met de quiz klaar.	
Les 1: Spanning in Gouda	Leerlingen ontdekken de sporen van de linie in Gouda. Ze begrijpen de invloed van (nep) nieuws door pamfletten in die tijd en vertalen dit naar de hedendaagse sociale media.	Klaslokaal of Speellokaal	60-90 min	Zet de video Oude Hollandse Waterlinie in Gouda (6.30 minuten) klaar. Leg de benodigde materialen klaar.	
Les 2: Op ontdekkings- tocht!	Leerlingen bezoeken o.b.v. een stadsgids diverse plekken in Gouda.	Gouda	60 min (excl. Reistijd)	Zorg voor vervoer	
Les 3: Verslag van een dag	Leerlingen verwerken hun bevindingen in een creatieve opdracht naar keuze: beeldverslag, dagboekfragment of Jeugdjournaal-item.	Klaslokaal of Speellokaal	60-120 min	Leg alle materialen klaar.	Presentatie

WAAROVER GAAT DIT PROJECT?

De Oude Hollandse Waterlinie in de Gemeente Gouda

Aan de hand van een speciaal voor deze lessen ontwikkelde video maken de leerlingen (opnieuw) kennis met de Oude Hollandse Waterlinie en de rol die deze speelde in de geschiedenis van ons land. Het project zoomt vervolgens in op de Gemeente Gouda: hoe ziet het verhaal over de Waterlinie er daar uit? Er wordt verteld over de angst en spanning die Gouda lang in de greep hielden. Gouda was geen echte vestingstad en had geen bastions en aardenwallen muren. De Fransen kwamen in 1672 echter heel dicht in de buurt van de stad, maar veel Goudse mannen die de stad zouden kunnen verdedigen, zaten ergens anders als soldaat aan het front. Reden genoeg dus om bang te zijn. Daarbij wilden boeren niet dat hun land onder water kwam te staan in dienst van de Waterlinie. Waar op andere plekken de mensen de linie probeerden te saboteren, kwam men in Gouda verhaal bij de bestuurders halen: ze stormden de stad in en hielden de bestuurders een nacht lang gegijzeld op het stadhuis. Ook plunderden ze de woning van een burgemeester. Spannende momenten dus.

Vervolgens wordt er ingezoomd op pamfletten uit die tijd, die nog wel eens nepnieuws en complottheorieën bevatten. In een creatieve opdracht vertalen de leerlingen dat naar het nu.

Erfgoedlocaties (zie voor meer informatie over deze locaties bijlage 1)

- Stratenpatroon oude binnenstad
- Markt:
  - Stadhuis
  - Herthuis
- IJselfront:
  - Oude stadsmuur (in de straat aangegeven, en een laatste restant tegen een huis aan)
  - Overblijfselen Rotterdamse Poort
  - Mallegatsluis/Statensluis
  - Maquette situatie vroeger
  - Overblijfselen Veerstalpoort
  - Overblijfselen Pieter Hugesztoren
- En verder:
  - Grafmonument Van Beveringk (St. Janskerk)
  - Grafbord kapiteins Swansbel (in november 1672 bij Sluis aan de Lek gedood door de Fransen)
  - Museum Gouda (voormalig hospitaal militairen)
  - Hofje van Cinq

Materialen

Dit project bestaat uit de volgende onderdelen:

- De lerarenhandleiding
- Video [Het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie](https://www.youtube.com/watch?v=XHrvemhKRF8) (4.36 minuten): <https://www.youtube.com/watch?v=XHrvemhKRF8>
- PowerPoint: [quiz Oude Hollandse Waterlinie](https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/bgcjdwio/bijlage-0-1-quiz-wat-weten-jullie-van-de-oude-hollandse-waterlinie_-gecomprimeerd.pdf)
https://www.erfgoedhuis-zh.nl/media/bgcjdwio/bijlage-0-1-quiz-wat-weten-jullie-van-de-oude-hollandse-waterlinie_-gecomprimeerd.pdf
- Video [De Oude Hollandse Waterlinie in Gouda. Stad vol angst en opstand](https://www.youtube.com/watch?v=Pwrnuz-rlwc&ab_channel=ErfgoedhuisZuid-Holland) (06.30 minuten): https://www.youtube.com/watch?v=Pwrnuz-rlwc&ab_channel=ErfgoedhuisZuid-Holland

LES 0: MAAK KENNIS MET DE OUDE HOLLANDSE WATERLINIE

30-60 minuten

NB deze les is OPTIONEEL. Indien je de voorkennis van de groep over de Oude Hollandse Waterlinie voldoende acht, kun je les 0 eventueel overslaan en direct beginnen met les 1.

Lesinhoud

Deze les belicht het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie in zijn geheel. Aan de hand van een speciaal ontwikkelde video maken de leerlingen kennis met Wouter van de Waterlinie, 17de -eeuwse trompetter van de Prins. Hij zet het algemene verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie nog even bondig op een rijtje: wanneer speelde dit, hoe zat het ook alweer, waarom ontstond de linie, wie speelden een rol in dit verhaal? Aan de hand van kijkvragen bespreek je de video na, de leerlingen verwerken vervolgens in groepjes hun ontdekkingen in een mindmap. Je kunt de les uitbreiden met een quiz, waarbij de belangrijkste wetenswaardigheden over de Oude Hollandse Waterlinie nog even de revue passeren.

Lesdoelen

Leerlingen maken kennis met de geschiedenis, hoofdrolspelers en omstandigheden van de Oude Hollandse Waterlinie. Ze verwerken hun inzichten in een actieve opdracht. Dit alles biedt een raamwerk waarop de vervollessen voortbouwen.

Nodig tijdens de les

Video [Het verhaal van de Oude Hollandse Waterlinie:](https://www.youtube.com/watch?v=XHrvemhKRF8)

<https://www.youtube.com/watch?v=XHrvemhKRF8>)

PowerPoint [Quiz Oude Hollandse Waterlinie](#)

Vellen A4 papier (voor iedere leerlingen minstens een)

Inleiding: de Oude Hollandse Waterlinie: aangenaam kennis te maken

Schrijf de term **Oude Hollandse Waterlinie** op het bord. Bespreek of de leerlingen deze term kennen. Wat is het? Hoe oud is oud? Waar kan je de linie vinden? Vertel vervolgens dat jullie midden in deze linie zitten, en dat jullie de komende tijd van alles over de linie gaan ontdekken.

Ga dan over naar de introductievideo. Bespreek de video kort klassikaal na, bijvoorbeeld aan de hand van de volgende vragen:

- Waarom werd de Waterlinie gemaakt?
- Wanneer speelde dit zich af?
- Wat heeft je het meeste verbaasd?
- Heb je wel eens iets van de Waterlinie in de omgeving 'gemerkt'? Wat dan?

Opdracht 1: de Waterlinie (beelden) mindmap

Ga nu terug naar de term Oude Hollandse Waterlinie op het bord. Vraag de leerlingen deze term op een leeg A4'tje te schrijven, er een cirkel omheen te zetten, en dit als een mindmap uit te werken. Laat hen brainstormen: welke woorden voeg je aan deze mindmap toe? Suggestie: leerlingen zoeken op internet extra informatie over de Waterlinie om de mindmap verder aan te vullen.

Alternatief: in plaats van woorden voegen de leerlingen kleine tekeningen toe.

Opdracht 2: quiz

Start de PowerPoint met de quiz op het digibord. Laat de leerlingen in tweetallen werken. Loop stap voor stap door de vragen heen en geef de leerlingen de tijd te overleggen. Wat hebben zij onthouden van de video die ze eerder zagen? Kunnen zij zich al Waterlinie-expert noemen?

Antwoorden van de quiz:

Vraag 1: B	Vraag 7: B
Vraag 2: B	Vraag 8: C
Vraag 3: C	Vraag 9: A, B en C zijn goed.
Vraag 4: A	Vraag 10: F
Vraag 5: B	Vraag 11: B, C, D, E en F zijn goed.
Vraag 6: C	Vraag 12: Antwoord A, C, D, F en G zijn goed.

Afsluiting: vertel en laat maar zien

Bespreek klassikaal de mindmaps en/of resultaten van de quiz na. Wat valt op, wat verrast? Zijn er grote verschillen en/of overeenkomsten?

Hang de mindmaps eventueel op in de klas.

LES 1: SPANNING IN GOUDA

60-90 minuten (zonder of met verdieping)

Lesinhoud

Leerlingen ontdekken van alles over de sporen van de Oude Hollandse Waterlinie in de Gemeente Gouda. Wouter van de Waterlinie vertelt in een korte startvideo over de spannende gebeurtenissen die er in 1672 in de stad plaatsvonden: een bezetting van het stadhuis, een plundering van de burgemeesterswoning, het bezoek van de (bijna) stadhouder, en meer.

Vervolgens verdiepen de leerlingen zich in het verschijnsel ‘pamflet’: een soort kruising tussen een folder en een krant, waarmee nieuws en meningen in de 17de eeuw razendsnel verspreid konden worden. Maar niet altijd objectief of waarheidsgetrouw nieuws... dit zorgde nog wel eens voor onrust en complottheorieën. Vervolgens wordt een verband gelegd tussen deze pamfletten en de sociale media van nu. En stel dat X (Twitter), TikTok of Instagram toen al hadden bestaan, hoe zouden berichten over gebeurtenissen van toen er dan uit zien?

Lesdoelen

Leerlingen raken bekend met de lokale Oude Hollandse Waterlinie-geschiedenis. Ze worden zich bewust van de historische sporen die daarmee te maken hebben. Ze leren zich in te leven in anderen. Ze leren een oude bron te bekijken en te vergelijken met nu. Ze verwerken hun ervaringen in een creatief resultaat.

Nodig tijdens de les

Video [De Oude Hollandse Waterlinie in Gouda. Stad vol angst en opstand](#) (06.30 minuten):

https://www.youtube.com/watch?v=Pwrnuz-rlwc&ab_channel=ErfgoedhuisZuid-Holland
Afbeelding pamfletten (bijlage 2)

Link naar pamflet (bijlage 3 of via

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?q=vos+en+wolf&f=1&p=1&ps=12&f.dating.period=17&principalMaker=Romeyn+de+Hooghe&st=Objects&ii=0#/RP-P-OB-77.051,0>)

Papier, potlood, pen

Chromebook

Apparaat waarmee kan worden gefilmd (telefoon, tablet)

Vorbereiding op de les

Zet de video De Oude Hollandse Waterlinie in Gouda klaar

Zet de afbeelding uit bijlage 2 en het pamflet uit bijlage 3 klaar op het digibord

Zorg voor voldoende papier, potloden/pennen, camera's

Inleiding: en hoe zat het dan hier? (15 minuten)

Kijk nog even terug naar les 0: wat weten de leerlingen nu over de Oude Hollandse Waterlinie?

Of, indien je les 0 niet hebt gedaan, bespreek kort: wat weten de leerlingen al over de Oude Hollandse Waterlinie? Schrijf eventueel mee op het digibord.

Weten de leerlingen misschien ook wat in de gemeente Gouda aan de Oude Hollandse Waterlinie herinnert?

Start dan de video [De Oude Hollandse Waterlinie in Gouda. Stad vol angst en opstand](#).

Wouter van de Waterlinie neemt ons mee op pad door de stad. Hij vertelt over het ontstaan van de Oude Hollandse Waterlinie aldaar en over de spannende gebeurtenissen die in 1672 in de stad plaatsvonden. Ook laat hij ons de sporen uit die tijd zien.

Bespreek de video kort na. Wat wisten de leerlingen al, wat verraste hen misschien?

Opdracht: Nepnieuws? (45-75 minuten)

Vertel dat in de 17de eeuw heel veel pamfletten werden gedrukt, een soort kruising tussen een folder en een krant. De mensen gebruikten deze pamfletten om ideeën, meningen en nieuws te verspreiden. Soms was dit objectief en beschouwend, maar soms klopte er niet veel van, was het 'nepnieuws', zaaide het onrust of werden er complottheorieën verspreid. Deze pamfletten bestonden uit teksten en soms ook afbeeldingen, vaak spotprenten (tekeningen die iemand in de maling namen of belachelijk maakten). Klinkt bekend allemaal?

Zie voor meer informatie over pamfletten in de 17de eeuw:

<http://www.geschiedenisbeleven.nl/pamfletten-snelle-media-in-vroegmoderne-tijd>

<https://www.nemokennislink.nl/publicaties/moord-en-media-in-de-17e-eeuw>

Bekijk samen de afbeeldingen uit bijlage 2 en het pamflet/de spotprent in bijlage 3.

Bijlage 2: Een verzameling pamfletten uit 1672, met titels als 'Waerheydt', 'Duyvel' en 'Leugenen'.

Welke woorden herkennen de leerlingen misschien nog meer?

Bijlage 3: We zien het portret van twee belangrijke mannen in die tijd, de gebroeders De Witt. Johannes was een soort minister-president. Toen het niet goed ging met de Republiek, kregen hij en zijn broer de schuld. Er werden veel pamfletten en spotprenten gemaakt: ze willen de prins vermoorden! Ze hebben een stiekem deeltje met de Franse koning gesloten! Allemaal niet waar, maar veel mensen geloofden het wel.

Bekijk samen dit pamflet/spotprent. Het portret van de twee broers kan ook omgekeerd worden, we zien dan opeens hun 'ware aard': een sluwe vos en een listige wolf. Om de portretten heen staat de tekst: "daer t' Wolfs vel by de Vos en list baert en Gewalt/Is t Lant by sijn verderf hun Eynt het al herstelt" (wat zoiets wil zeggen als dat het land het beste af is als deze listige en gewelddadige vos en wolf er niet meer zijn - 'hun Eynt'). Bespreek: wat wordt hier verteld/gesuggereerd?

Maak vervolgens een sprong naar het heden. Tegenwoordig worden vaak de sociale media gebruikt om over nieuws te communiceren maar ook meningen te ventileren.

Op X (Twitter), Instagram en TikTok gaat van alles rond.

Geef de leerlingen de volgende opdracht: stel, Tiktok en Instagram bestonden ook al in de 17de eeuw. Schrijf een Insta-post (met beeld, kan ook een meme zijn) of maak een kort Tiktok-filmpje waarin je jouw ideeën en overtuigingen uiteen zet, in plaats van in een pamflet. Kies één van de volgende personages uit Gouda daarvoor:

- Burgemeester
- Bakker
- Plattelandsbewoner
- Vrouw van een soldaat

Zie bijlage 4 voor de rolkaarten: op deze kaarten staan de personages beschreven, op basis van deze informatie kunnen de leerlingen zich een beeld vormen van deze persoon en een post maken.

Wat wordt de insteek van je bericht? Wil je vertellen wat je hebt gezien? Waar je bang voor bent? Wil je mensen winnen voor jouw mening? Denk daar van tevoren goed over na.

Bespreek een aantal berichten/filmpjes samen na. Wat is echt, wat is nep/suggestief/subjectief?

LES 2: OP ONTDEKKINGSTOCHT

60 minuten

Lesinhoud

Aan de hand van een interactieve rondleidingen/stadswandeling worden de leerlingen meegenomen op ontdekkingsstocht door een stuk van de stad, waar sporen te vinden zijn van de Oude Hollandse Waterlinie. Ze bezoeken onder andere de plek van het voormalige Statensluis, de Rotterdamse Poort en vinden een stuk van de oude stadsmuur. De stadswandeling wordt verzorgd door de Historische Vereniging Die Goude.

Lesdoel

Leerlingen ontdekken en ervaren het lokale culturele erfgoed. Zij leven zich in de dilemma's en gedachten van mensen die 350 jaar geleden leefden. Zij werken intensief samen, denken logisch na en combineren bevindingen samen tot een oplossing.

Nodig tijdens de les

Vervoer naar Gouda Centrum, verzamelen bij de Mallegatsluis (fiets)
Voldoende begeleiding (minimaal 1 begeleider per 15 leerlingen)

Vorbereiding op de les

Stadswandeling Gouda

De stadswandeling wordt verzorgd door de Historische Vereniging Die Goude. Plannen van een wandeling loopt via de Brede School Gouda (zie voor contactgegevens bijlage 5, Praktische informatie). Per gids max. 15 leerlingen. Indien de klas groter is dan 15 leerlingen, wordt de groep opgesplitst en verdeeld over meerdere gidsen.

Zorg voor voldoende begeleiding.

Datum en tijd

Van te voren is er door de afdeling Planning van Brede School Gouda een datum voor de rondleiding met Historische Vereniging Die Goude vastgelegd, check deze datum goed. Nog geen les via de Brede School geboekt, maar wel geïnteresseerd? Neem dan contact met hen op via:

Stg. Federatie Brede School Gouda eo
Eerste E.J. Potgieterstraat 21
2802 LD Gouda
Telefoon 0182-527101
administratie@bsgouda.nl

BEZOEK AAN DE STAD

Inleiding: bijna op pad!

Grijp, voordat jullie op pad gaan, nog even terug op de video. Hoe zat het ook alweer?

Vertel: de Oude Hollandse Waterlinie werd opgericht om de Fransen buiten de deuren van Holland te houden. En de Fransen kwamen dichtbij! De mensen in Gouda waren bang en voelden zich kwetsbaar. Gouda was geen echte vestingstad, dus er waren geen aardenwallen muren en bastions. Maar er zijn nog wel sporen te vinden die met de linie en met dat spannende verhaal van die juli-nacht in 1672 te maken hebben.

Vertel dan dat jullie op ontdekkingsstocht gaan in de stad, op zoek naar de sporen die herinneren aan die tijd. Een gids neemt max. 15 leerlingen met zich mee. Maak indien nodig van tevoren een verdeling.

Stadswandeling (60 minuten)

Verzamel bij de Mallegatsluis. Fietsen zijn daar makkelijk te parkeren. Splits indien nodig de groep in twee. De gids neemt jullie mee langs de volgende punten:

- Oude plek Statensluis (in de buurt van Mallegatsluis)
- Overblijfselen Rotterdamse Poort
- Sporen/markering oude stadsmuur in de weg
- Maquette situatie vroeger
- Overblijfselen Veerstalpoort
- Overblijfselen Pieter Hugesztoeren
- Stuk oude stadsmuur (fungeert nu als muur van een pand aan het begin van de Oosthaven)
- VR-paal nabij IJsselhuis (zie ook <https://www.canals5d.nl>)

Aan de hand van extra beeldmateriaal en spannende verhalen brengt de gids de Waterlinie ter plekke tot leven.

Tip! Tijd over? Fiets dan nog even langs bijvoorbeeld de Markt met het Stadhuis en het Herthuis (nu de Etos), langs de St. Janskerk met het grafmonument van de Goudse diplomaat Van Beverningk, en/of langs het museum dat als militair hospitaal diende. Zie voor deze plekken bijlage 1.

Afsluiting: terugblik

Bespreek eenmaal terug op school de stadswandeling na: wat is jullie het meeste bij gebleven? Wat wist je nog niet, of al wel? Wat heb je ontdekt? Waar zou je nog meer van willen weten? Besefte je dat al deze (voor jou misschien best vertrouwde) plekken zo'n spannende geschiedenis hebben?

LES 3: VERSLAG VAN EEN DAG

60-120 minuten

Lesinhoud

De leerlingen verwerken hun ontdekkingen en bevindingen uit de voorgaande lessen in een creatieve opdracht naar keuze: een tekening/schilderij/foto, een dagboekfragment of eigen item voor het Jeugdjournaal. Ze presenteren de resultaten eventueel in een feestelijke presentatie.

Lesdoel

Leerlingen verwerken hun ontdekkingen en ervaringen op een creatieve manier tot een concreet resultaat. Daarbij geven ze uiting aan hun ideeën, indrukken, mening en gevoelens.

Nodig tijdens de les

Digibord

Opdracht 1:

Papier
Potloden
Stiften
Verf/kwasten
Foto-apparaat (telefoon, tablet, camera)

Opdracht 2:

Apparaat waarmee gefilmd kan worden (telefoon, tablet)
Edit-app (bv. gratis app InShot)

Opdracht 3:

Pen/papier (of chromebook/laptop)

Afsluiting:

Blanco- of briefpapier en pennen

Vorbereiding op de les

Leg alle materialen klaar

Inleiding: en hoe ging het verder (10 minuten)

Blik kort met de leerlingen terug op de kernles: wat is de leerlingen het meest bijgebleven, wat heeft hen verbaasd?

Laat de leerlingen vervolgens één van de volgende opdrachten kiezen of maak voor hen een keuze (bijvoorbeeld afhankelijk van de beschikbare tijd).

Opdracht 1: beeldredactie (circa 60 minuten)

Stel, je werkt in de 17de eeuw bij de krant Het Goudsch Nieuwschblad. De hoofdredacteur vraagt je om in beeld verslag te doen van de gebeurtenissen in de stad. Welk moment kies je? En hoe maak je daar beeld van? Foto, tekening, schilderij? Leerlingen kiezen een eigen vorm en moment.

Opdracht 2: Jeugdjournaal (60-120 minuten)

Stel, je werkt op de redactie van het Jeugdjournaal en de hoofdredacteur vraagt je om verslag te doen van de gebeurtenissen in Gouda. Je gaat ter plekke kijken wat er gebeurt en maakt er een pakkend nieuwsitem van. Welk moment kies je en wat ga je vertellen en laten zien? Bedenk dat een item vaak kort en krachtig is; maak keuzes en hou het kort.

Opdracht 3: Lief dagboek (30-60 minuten)

Hoe zou het als kind zijn geweest om in 1672 in Gouda te wonen? Wat maak je mee, wat zie je? Beschrijf een dag uit het leven van een kind in dat jaar. Welke dag kies je? Wie zijn je ouders (boeren, schepenen, bakker, etc.)? Hoe voel je je?

Afsluiting: filosoferen over de linie (circa 30 minuten)

Filosofeer samen wat verder over de Oude Hollandse Waterlinie, bijvoorbeeld met de vragen:

- Waarom hebben we deze resten zo lang bewaard, en niet gewoon iets nieuws gebouwd?
- Is het belangrijk dat objecten uit de geschiedenis blijven staan in ons landschap?
- Kan de Oude Hollandse Waterlinie ons nog steeds beschermen?
(**NB** de Wet Militaire Inundatiën bestaat nog steeds)

Geef de leerlingen de gelegenheid om gezamenlijk te bedenken, te praten, te luisteren en te leren.

BIJLAGE 1: ERFGOEDLOCATIES - INFORMATIE EN OUDE KAART (BIJ LES 1)

Stratenpatroon oude binnenstad

Het stratenpatroon van de oude binnenstad ziet er nog steeds hetzelfde uit als het patroon zoals dat er in de 17de eeuw lag, compleet met grachten en pleinen.

Markt:

1. Stadhuis

Het oude stadhuis van Gouda werd gebouwd tussen 1448 en 1459. Hier vond in juli 1672 de nachtelijke gijzeling van het stadsbestuur plaats.

2. Herthuis

In de 17de eeuw was het Herthuis uiteraard nog geen drogist, maar een herenlogement, waar het stadsbestuur gasten ontving. Toen stadhouder Willem III Gouda in 1672 bezocht, werd hij hier ontvangen en at hij er een maaltijd.

IJselfront:

3. Oude stadsmuur (in de straat aangegeven, en een laatste restant tegen een huis aan)

Op de straat en stoep is de loop van de oude stadsmuur aangegeven. De lange muur van het gebouw dat op de hoek van de Oosthaven staat, is nog een restant van de oude stadsmuur. De rest van de muur werd in 1841 afgebroken.

4. Overblijfselen Rotterdamse Poort

De overblijfselen van de Rotterdamse Poort geven een mooi beeld van hoe groot de poort geweest is. Via deze poort stormden de boze boeren in juli 1672 binnen en gijzelden zij het stadsbestuur in het stadhuis.

5. Mallegatsluis/Statensluis

De Mallegatsluis was niet de oorspronkelijke sluis waar water voor de Waterlinie doorheen werd gelaten, maar is van latere datum, en werd gemaakt omdat de oudere Statensluis vernieuwd moest worden. De Statensluis was van groot belang bij de inundaties in 1672: via deze sluis werd water doorgelaten naar waterlinie-gebieden ten noorden van Gouda. De sluis lag vlak bij de Mallegatsluis, en werd gedempt toen de nieuwe sluis eenmaal in werking was. Op de oorspronkelijke plek van de Statensluis vind je een gedenksteen met betrekking tot die demping.

6. Maquette situatie vroeger

Deze bronzen maquette toont hoe de situatie van dit stukje Gouda was voor de aanleg van de Statensluis.

7. Overblijfselen Veerstalpoort

Via deze poort bereikten slepers en zakkendragers de IJsseloever en konden zij daar de schepen lossen. Ook legde hier het veerbootje naar de Gouderaksedijk aan, veel boeren kwamen via deze poort de stad binnen. In 1851 werd besloten de poort te slopen. Wel moesten de monumentale onderdelen bewaard blijven. De sloper heeft echter alles weggehaald. Uiteindelijk zijn er twee leeuwjes (van welke er nu nog maar één over is) terug geplaatst.

8. Overblijfselen Pieter Hugesztoren

Tijdens de oorlog kon men vanaf de toren kilometers ver de IJssel afkijken en de boel in de gaten houden. Wie Pieter Hugesz was, is niet bekend. In 1841 is de toren samen met de stadsmuur gesloopt.

En verder:

9. Grafmonument Van Beveringk (St. Janskerk)

Vanaf 1278 startte men met de bouw van de Sint Jan. In de kerk is het grafmonument van Hiëronymus van Beveringk te vinden, de Goudse topdiplomaat en adviseur van stadhouder Willem III.

In de kerk zijn ook de wereldberoemde 'Goudse Glazen' te bewonderen, de 72 glas-in-lood ramen die nog stammen uit de 16de eeuw. Op glas 25 is het Ontzet van Leiden (1573-1574) te zien, met een inundatie uit de 80-jarige oorlog.

10. Museum Gouda (voormalig hospitaal militairen)

Vroeger was Museum Gouda het Sint Catharina Gasthuis. In 1672 diende het als militair hospitaal en werden er zieken en gewonden uit de posten langs de waterlinie verzorgd.

De tuin van Museum Gouda heeft twee poorten; in de kleinere poort (niet die bij het terras) is een expositie te zien over de Oude Hollandse Waterlinie en de Statensluis.

11. Hofje van Cinq (Nieuwehaven 246-270)

Het Hofje bestond in 1672 nog niet en is van later datum (1700) maar boven de ingang is het wapen van de vroegere burgemeester Cinq en zijn familie te zien. De woning van burgemeester Cinq werd door boze boeren geplunderd in dezelfde nacht dat het stadhuis werd bezet. Het Hofje werd uit de nalatenschap van zijn zoon gesticht.

BIJLAGE 2: DETAIL KAART

Kaart Gouda Johannes Blaeu, 1649

BIJLAGE 2: AANTAL PAMFLETTEN UIT 1672 (BIJ LES 1)

(privé-collectie Jean-Marc van Tol)

BIJLAGE 3: PAMFLET (BIJ LES 1)

Portretten van de gebroeders de Witt als een vos en een wolf
Romeyn de Hooghe (toegeschreven aan)
1672 (Rijksmuseum Amsterdam)

BIJLAGE 4: ROLKAARTEN PERSONAGES GOUDA (BIJ LES 1)

Bakker

Naam: Johannes Willemsz

Personalia: Woont in hartje Gouda. Getrouwd met Katrien Harmsdr, 9 kinderen

Weetjes: Johannes woont aan Hoogstraat. De benedenverdieping van het gebouw is bakkerij en winkel. Hij koopt zijn meel bij de molenaar. Heeft nog genoeg inkomsten, maar is bang dat de dreiging van de Fransen en de oorlog voor nog veel meer armoede gaan zorgen dan er al is. Hoopt dat er snel weer schepen tussen Amsterdam en Gouda gaan varen, zodat de stad weer voorzien kan worden van allerlei spullen en handelswaar. De hoge waterstanden in de rivieren (door de waterlinie) hebben de kades kapot gemaakt, waardoor de paarden van de trekschuiten lastig langs de kant kunnen lopen en er dus geen trekschuiten kunnen varen.

Quote: 'Brood heb je elke dag nodig, maar zonder geld kun je niks kopen!'

Vrouw van een soldaat

Naam: Neeltje Witte

Personalia: Getrouwd met Piet, 8 kinderen

Weetjes: Woont in de Stoofsteeg. Haar man is al weken van huis, omdat hij als soldaat aan het front paraat moet zijn. Ze verdient wat bij als wasvrouw, maar komt maar net rond. Veel eten kan ze niet betalen. Gelukkig is het zomer, dan is het niet zo koud en is ze niet zoveel geld kwijt aan hout voor de kachel. Ze maakt zich erge zorgen om Piet: wat nou als hij écht moet vechten met de vijand? Komt hij dan ooit wel terug naar huis? En: hij en de andere mannen uit Gouda kunnen toch beter terug komen om hun eigen stad te verdedigen?

Quote: 'De mannen van Gouda zijn thuis nodig! Laat ze naar huis komen!'

Plattelandsbewoner

Naam: Katrien van den Koeienstal

Personalia: Woont op een boerderij net buiten Gouda, getrouwd met Freek, 12 kinderen

Weetjes: Katrien heeft met haar man Freek een boerderij met koeien, die ze op hun land laat grazen. Dit land wordt alleen soms voor de Oude Hollandse Waterlinie onder water gezet, waardoor ze hun vee soms weken lang geen eten kunnen geven omdat het land te modderig is. Ze zijn ten einde raad, zonder gezond vee geen inkomsten. Ook misdragen soldaten zich die in de buurt zijn ingekwartierd: ze breken stallen af, en maken het gras op de weilanden kapot met hun paarden.

Quote: 'Kunnen ze Den Haag niet onder water zetten, als ze zo graag met water willen spelen!'

Burgemeester

Naam: Jacob van der Tocht

Personalia: Burgemeester van Gouda, getrouwd met Nel, geen kinderen

Weetjes: Sinds 1672 burgemeester van de stad Gouda. Moet als diplomaat ook bondgenoten zoeken voor de Republiek. Heeft nog meer functies (gehad): secretaris van de stad, lid vroedschap, tuchthuisvader, sleutelbewaarder. Heeft Prins Willem III letterlijk met open armen ontvangen toen deze de stad kwam bezoeken, door hem een stuk tegemoet te rijden.

Quote: 'We moeten koste wat het kost onze stad beschermen!'

BIJLAGE 5: ACHTERGRONDINFORMATIE EN TIPS

Het Rampjaar

Fragment SchoolTV/De Republiek: <https://schooltv.nl/video/de-republiek-een-land-dat-regeert-zonder-koning/#q=rampjaar>

Oude Hollandse Waterlinie algemeen

Online:

- Stichting Oude Hollandse Waterlinie: <https://oudehollandsewaterlinie.nl>
- Hoofdkwartier 1672: <https://hoofdkwartier1672.nl>
- Meer over dit project: <https://www.erfgoedhuis-zh.nl/thema-s/educatie/lespakketten/duurzaam-educatieproject-oude-hollandse-waterlinie> (inclusief lesmateriaal)
- Canon van Nederland: <https://www.canonvannederland.nl/nl/zuid-holland/zuid-holland/oude-hollandse-waterlinie-en-fort-wierickerschans>
- Canon van Nederland: Oude Hollandse Waterlinie: <https://www.canonvannederland.nl/nl/page/277310>
- Drone-film: <https://www.youtube.com/watch?v=yqOIyUVAww0>
- Schoolplaat: <https://www.erfgoedhuis-zh.nl/publicaties/schoolplaat-de-oude-hollandse-waterlinie>
- Job en Neeltje: <https://www.youtube.com/watch?v=rh3bZcFycQE&t=1s>
- Oude Hollandse Waterlinie en Fort Wierinckeschans: <https://www.youtube.com/watch?v=VwYs2H8NRjU&t=2s>

Boeken:

- Sander Enderink, *Het Oude Hollandse Waterlinieboek*, 2021
- *Het waterwapen*, stripboek geschreven door Ad Maas en geïllustreerd door Fred de Heij, 2021
- Leen Ouweneel, *Regenten en de Waterlinie in het Rampjaar*, 2022

Gouda

- Historische Vereniging Die Goude: <https://www.diegoude.nl>
- Waterlinie ommetje Gouda: <https://izi.travel/nl/db5e-waterlinieommetje-gouda/nl#5af286fe-a6db-4b14-a4ef-60b21a50f8de>
- Monumenten in Gouda: <https://www.gouda.nl/direct-regelen/stad-en-projecten/het-oude-gouda/binnenstad-en-monumenten>

COLOFON

UITGAVE

Dit project is ontwikkeld door Erfgoedhuis Zuid-Holland, Kunstgebouw en Stichting Oude Hollandse Waterlinie, dankzij een financiële bijdrage van de provincie Zuid-Holland.

SAMENSTELLING

In opdracht van Erfgoedhuis Zuid-Holland in samenwerking met Kunstgebouw en Stichting Oude Hollandse Waterlinie

Concept en tekst: Karen de Moor

Met dank aan:

Michiel van de Burgt | Hoofdkwartier 1672 / Theater MENS

DINK creatief bureau | Middelharnis

Sander Enderink | Stichting Oude Hollandse Waterlinie

Werkgroep Oude Hollandse Waterlinie van Historische Vereniging Die Goude

Brede School Gouda

Heb je je nog niet aangemeld voor dit lesproject en wil je dat wel graag?

Neem contact op met Brede School Gouda: 0182-527101 of administratie@bsgouda.nl.

© Erfgoedhuis Zuid-Holland, september 2023

Dit lesmateriaal is voor basisscholen in Gouda. Niets uit deze lerarenhandleiding mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of andere wijze zonder voorafgaande toestemming van Erfgoedhuis Zuid-Holland.

ERFGOEDHUIS
ZUID·HOLLAND

Brede School Gouda

